

Szili Katalin: *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához.* (A magyart idegen nyelvként oktató tanároknak). Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2006. 215 p.

A népiskolai oktatásban hajdan jól ismertek és népszerűek voltak a „vezérkönyv”-eknek nevezett, a mai szóhasználatban inkább tanári kézikönyvként vagy segédkönyvként emlegetett kiadványok, amelyek az iskolai tantárgyak oktatását voltak hivatottak segíteni, s elsősorban az elemi iskolai tanítók számára adtak – elvi megalapozással – gyakorlati-metodikai tanácsokat egy-egy tantervi anyag feldolgozásához.

Szili Katalinnak ez év augusztusában napvilágot látott új könyve az egykori „vezérkönyvek” mintájára készült. Bevallottan azzal a céllal íródott, hogy „vezérkönyvként” hasznos támpontul szolgáljon bizonyos grammatikai jelenségek tanításához a kommunikatív szempontú nyelvtanításban. Fogódzókat, tanácsokat, hasznos útmutatásokat kíván nyújtani a magyart idegen nyelvként tanuló külföldieket oktató magyartanárok számára. Vélhetően a már több hazai felsőoktatási intézményben folyó „magyar mint idegennyelv” szakos tanári képzés és továbbképzés céljait (is) jól szolgálja majd e kötet, a leendő „magyar mint idegennyelv” tanárok tananyagként is minden bizonnyal nagy haszonnal forgatják majd.

Az Enciklopédia Kiadó gondozásában megjelent munka megítélésem szerint úttörő vállalkozásnak számít több tekintetben is: egyrészt alighanem ez az első (és így persze mindeddig egyetlen) átfogó igényű, a magyar mint idegen nyelv tanításával kapcsolatos módszertani munka, amely egyrészt egyben a grammatikatanítás módszertani kérdéseinek első rendszeres feldolgozása, másrészt ez az első metodikai megalapozottsággal bíró, gyakorlati típusú leíró magyar nyelvtan is, amely a magyarnak idegen nyelvként való oktatását tartva szem előtt a nyelvi rendszer sajátos szempontú leírását adja. A korábban megjelent ilyen profilú nyelvkönyvek fejezeteiben természetesen eddig is találkozhattunk a grammatika különböző részrendszereinek a taglalásával, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy a fejtegetésekben a szerzők általában a magyar anyanyelvűek számára készült leíró magyar nyelvtanokra támaszkodnak, így – akarva-akaratlanul – figyelmen kívül hagynak olyan jelenségeket, amelyeknek egy külföldiek számára készített gyakorlati típusú nyelvtanban okvetlenül szerepeniük kellene. Az anyanyelv és a magyar mint idegen nyelv leírásának szempontjai olyannyira különböznek egymástól, hogy a képzett magyartanároknak gyakran azt kell tapasztalniuk, hogy a magyar nyelvtanról az egyetemi tanulmányaik során elsajátított ismereteiket a megismert legmodernebb módszertani eljárások ellenére sem mindig tudják jól alkalmazni a külföldiek magyartanításában, ugyanis a tanult szabályok nem feltétlenül alkalmasak vagy eleghatók az adekvát nyelvhasználat elsajátíttatásához. A szerző munkájában mindvégig a magyar mint idegen nyelv oktatásának, illetve tanulásának szempontjait tartja elsődlegesnek. A kommunikációközpontú oktatásban a nyelvtan sohasem elvont, hanem a nyelv működését feltáró szabályrendszer, eszköz a kommunikatív kompetencia megszerzéséhez. Szili Katalin látásmódjának újszerűsége abban rejlik, hogy a grammatikai szabályokat kettős aspektusból, funkcionálisan és szocio-

pragmatikai aspektusból fogalmazza meg, így segítve a mondat- és szövegalkotásra készülő, a nyelvet a kommunikáció céljaira használni kívánó nyelvtanulót. Nyelvelírásában szigorú következetességgel utal a részben (vagy teljesen) eltérő, sajátos követelményekre hangsúlyozva az úgynevezett kívülről, az idegen szemszögéből való látás képességének a fontosságát, amely a jó leíráshoz nélkülözhetetlen „szükséges távolság”-ból fedezi fel nyelvünk működésének rejtett szabályait és összefüggéseit.

A könyv kiadását a szerző nyelvészeti kutatómunkája és nyelvtanári tapasztalata is indokolja: Szili Katalin az Eötvös Loránd Tudományegyetem habilitált professzora, a magyar mint idegen nyelv tanításának elismert szakembere, igazi „szaktekinélye”, aki a magyar mint idegen nyelv tanításának módszertanát már a 80-as évek közepétől oktatja a tanárképzési szakon. Sokan éppen tőle, az ő előadásain vagy szemináriumain tanultuk a magyar mint idegennyelv-oktatás szakmai fortélyait, s azt hiszem, az egész szakma nevében bátran mondhatom: nagy örömünkre szolgál, hogy végre vállalkozott az immáron többévtizedes tudósi és tanári tapasztalatainak egységes rendszerben való megírására, kötetben való összegzésére.

A *Vezérkönyv a Tartalomjegyzéket* (7) és a szerzői *Bevezetőt* (9–10) követően két fő fejezetre tagolódik: **I. A névszók todalékolásáról és a magyar igeragozásról** (12–42) című rövidebb és **II. A magyar grammatika kulcsjelenségeinek tanítása** (43–215) című testesebb részre.

Az **I.** főfejezet a névszók todalékolásával kapcsolatos fonetikai alapismereteket, hangrendi szabályokat, a magánhangzó-illeszkedést, valamint a todaléktípusokat taglalja, kitér a todalékok előtti kötőhangzók kiválasztását irányító szabályok megfogalmazására, és utal a használatukban megfigyelhető párhuzamosságra és rendszerszerűsége is. Az igeragozási típusokról szóló rész az igéket osztályozza ragozási sajátosságaik szerint. Az úgynevezett nem rendhagyó igék két nagy családján belül (a nem *t*-re és *t*-re végződő igék) elkülönített altípusok fő ismérveinek pontos definícióját adja, amelyet mindig teljességre törekvő példasorral, valamint könnyen áttekinthető összefoglaló táblázatokkal egészít ki. A táblázatok formailag is kitűnőek: az alkalmazott tipográfiai jelek (kövér betűk, sötét mezők) figyelemfelkeltő módon utalnak a szabályostól eltérő formákra. Az első főfejezetben megfogalmazott elvekre, szabályokra, típusokra és kategóriákra a második fejezetben állandó visszautalásokat találunk, így ez a fejezet nem „melléklete”, hanem szerves része, amolyan „zöldkályhája” a második főfejezetben tárgyalt egységeknek.

A **II.** főfejezetben a szerző olyan fontosnak vélt grammatikai jelenségeket taglal, amelyek – tapasztalatai szerint – a középhaladó szintig a legtöbb gondot jelentik a tanításban és a tanulásban: 1. *A birtoklás kifejezése: a HABEO-szerkezet*, 2. *A birtokos személyjelek*, 3. *A birtok többessége – a birtoktöbbesítő jel*, 4. *A felszólító mód*, 5. *A feltételes mód*, 6. *A főnévi igenév*, 7. *A határozatlan / alanyi ragozás jelen ideje*, 8. *A határozott / tárgyias ragozás jelen ideje*, 9. *A létige ragozása jelen időben (a nominális mondat)*, 10. *A múlt idő*, 11. *A szórend*, 12. *A tárgyrag*, 13. *A többes szám*, 14. *Az igekötők*, 15. *Az iránybármasság*. A fenti témakörök kidolgozása négy fejezetben történik: **Sajátosságok, Alaki kérdések, Hogyan tanítsuk? és Ahogy a könyvek teszik...** című részekben.

A **Sajátosságok** részben a tárgyalt forma vagy szerkezet magyar nyelvre jellemző tulajdonságait emeli ki a szerző. A kontrasztív jellegű utalások nagyon praktikusak és hatásosak (kár, hogy nem minden fejezetben következetesek, illetőleg kár, hogy egy-egy német, francia és holland nyelvi példától eltekintve legtöbbször csak angol nyelvi utalásokat találunk), hiszen a diákok így könnyen össze tudják vetni az anyanyelvi formát a magyar megfelelővel, és világosabbá és tudatosabbá válik bennük az azonos tartalmak kifejezésének sokféle lehetősége. A „Sajátosságok” között előfordulnak (olykor elnagyolt vagy nyelvtörténet által nem igazolt, spekulatív összefüggésekre történő) utalások is (pl. 50), ezek bár érdekesek, de talán feleslegesek egy módszertani megalapozottságú leíró nyelvtanban.

Az **Alaki kérdések** című fejezetben sok fontos tudnivaló birtokába jutunk a tárgyalt formáról. Az összefoglaló táblázatok e fejezetben is jó szolgálatot tesznek, ugyanis a szerző nem tagadott célja az, hogy pótolja vagy korrigálja a korábbi nyelvtanokban és a nyelvkönyvekben található táblázatok néha-néha elnagyolt ragozási sorait.

A **Hogyan tanítsuk?** című alfejezetek a tárgyalt nyelvtannal kapcsolatos módszertani útmutatásai a kezdő, de a tapasztaltabb tanárok számára is nagyon hasznosnak bizonyulnak. A tanácsok, javaslatok közvetlenek, személyes hangúak, belőlük a tanítási folyamat részletes és türelmes leírása bomlik ki, lépésről lépésre bemutatva a felhasználható segédeszközök végtelennek tűnő tárházát is (képek, illusztrációk, cédulák, szituációs játékok, játékos gyakorlatok stb.).

Az **Ahogy a könyvek teszik...** részben négy, a magyar mint idegen nyelv tanításában széles körben használatos és népszerű nyelvkönyvet (Ginter Károly–Tarnói László: *Ungarisch für Ausländer*. Tankönyvkiadó, Budapest, 4. kiadás, 1974.; Erdős József–Prileszky Csilla: *Halló, itt Magyarország! I–II*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 4. kiadás, 2002.; Hlavacska Edit–Hoffmann István–Laczkó Tibor–Maticsák Sándor: *Hungarolingua 1–2*. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen, 2. kiadás, 1996.; Durst Péter: *Lépésenként magyarul. Első lépés*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2. kiadás, 2004.) vesz görcső alá a szerző abból a célból, hogy megvizsgálja a különböző nyelvtani formák tárgyalásának módját bennük. A dicsérő szavak mellett természetesen célja az is, hogy rámutasson az esetleges hibákra és hiányosságokra is.

Mi, nyelvtanárok, mindannyian tudjuk, hogy a nyelvoktatás nagyon sok részletmunkát igényel, és ez csak módszeresen végezhető el. Egy átgondolt, egységes szemlélet alapján felépített módszertan legfőbb értéke talán az, hogy rendszeressé, következetessé, egyenesvonalúvá teheti a tanár munkáját. Szili Katalin *Vezérkönyve* nem didaktikai kódexnek készült, de minden bizonnyal hasznos segédeszköz lesz a magyart idegen nyelvként tanító tanároknak, mert tanulmányozása elvi és gyakorlati biztonságot ad a tanórákra való felkészüléshez.

H. Varga Márta